

Vinylová revoluce

Našli bychom hodně důvodů, proč by vinyly mohly být druhem určeným k vyhynutí. Vejde se na ně málo písniček, mohou se poškrábat, desky i gramofon musíme čistit od prachu, zabírají dost místa a jsou těžké. Ale paradoxně zrovna dva poslední argumenty spolu s kvalitou zvuku jsou zároveň i příčinou toho, proč se elpíčkům v posledních letech daří dokonce lépe než za dob, kdy ještě neexistovala moderní alternativa přehrávání hudby. V digitální době totiž čím dál víc lidí oceňuje, že si na věci, které mají rádi, mohou sáhnout. Dotek s černým nebo barevným jemně vroubkovaným kotoučem umí vyvolat příjemné pocity i vzpomínky. Příznivci desek kvitují graficky vyvedený design, atmosféru dřívějších časů i fakt, že jejich hudba má svou váhu. Doslova. U jednoho vinylu se pohybuje nejčastěji mezi 130 a 190 gramy.

To je právě tolik jako lepší mobilní telefon, ve kterém máme na pár kliknutí kdykoli a kdekoli dostupné téměř všechny skladby světa. Na stole zabere zhruba osmkrát menší plochu než obal vinylu. V moderním přístroji navíc snadno najdeme i nespočet obrázků, textů písniček nebo rozhovorů s tvůrci. A přesto nám nedokáže nabídnout stejný zážitek, jako když v příjemném pokoji sáhneme do poličky po obalu s oblíbenou deskou, opatrně ji z něj vyjmeme, vložíme do gramofonu a sledujeme, jak se na něm lehce rozvlní. Vidíme i slyšíme, jak hrot přenosky začne snímat drážku a vydávat zvuky. S hudbou se občas prolně mírně zašumění nebo zapraskání, které někomu může znít rušivě, ale fanouškům vinylů jen umocňuje krásu z fyzického procesu vzniku tónů. Jakmile gramofonovým deskám člověk propadne, stávají se objektem jeho hudební touhy.

Ani teoretické srovnání s kompaktním diskem nebo počítačem pro vinyl nevznívá příznivě, ale díky analogovému zvuku má poslech hudby z elpíčka blíž k umění. Mechanický pohyb diamantového nože při zápisu na desku sice nedo-

káže přenést vše, co je na digitálním záznamu, ale pro uši řady lidí má vinyl příjemnější zvuk a barvu. „Je to podobné, jako když si někdo digitálním přístrojem vyfotí krásnou ženu a pak ji nechá portrétovat malířem. Většina lidí se asi shodne, že fotografie nabízí věrnější obraz, ale doma si raději na zeď pověsí portrét od malíře. Je to víc o emocích než jen o technické stránce,“ přibližuje kouzlo vinylu Zbyněk Lebr, vedoucí masteringu v GZ Media. Na zdi jeho kanceláře visí obraz rovnou dvou žen od francouzského malíře Pierra-Augusta Renoira. Jde o repliku oleje na plátně původně z roku 1881 s názvem Dvě sestry na terase. Právě tuhle malbu rád ukazuje, když o paralele mezi obrazy a hudbou mluví.

Zbyněk Lebr, elegantní, energický muž s šedivými vlasy, je jednou z žijících legend firmy. Jen málokdo na světě rozumí záznamu hudby na různé nosiče tak dokonale jako on. Vede tým lidí, kteří významně ovlivňují kvalitu zvuku finálního výrobku, protože stojí na rozhraní mezi tvůrčím a výrobním procesem desky. Zvukový záznam upravují a dávají mu podobu drážky s drobnými vychýlkami. Pracují se vzácnými, více než třicet let starými záznamovými aparaturami, které si sami udržují, opravují i zdokonalují, neboť nové stroje se již nikde ve světě nevyrobí.

BOD NULA

Počet vylišovaných vinylů v Loděnici od roku 1951 až na drobné výjimky roste. Právě tehdy v továrně vznikla první deska, která se bohužel nedochovala. Popularita elpíček sílí ještě i po japonské premiéře prvních komerčních CD disků a přehrávačů v roce 1982. V USA a Evropě se tato ve své době převratná technologie začala prodávat o trochu později. Na rozdíl od vinylu umožňovala přímo

přehrát konkrétní skladbu, snadno mezi nimi přeskakovat a doplnit hudební záznam o data. Z prvních disků zněla hlavně klasická hudba, ale postupně přibývaly i jiné tituly.

Kompaktní disky pomohla hodně zpopularizovat skupina Dire Straits se svým albem *Brothers in Arms*. To vyšlo v roce 1985 právě na CD a několik týdnů se drželo na prvním místě hitparád v Americe, Velké Británii i Austrálii. Devět písniček stačilo k tomu, aby se tohoto alba jako prvního na světě prodalo na kompaktním disku milion kopií. Celkově se později s více než 30 miliony prodanými kusy na různých nosičích stalo jedním z neúspěšnějších alb všech dob.

Vyrobít jednu desku včetně obalu trvá zhruba 24 hodin. Na svůj první vrchol se ale elpíčka z Loděnice propracovávala 34 let. V roce 1985 se jich ve fabrice vylisovalo 13279 000. Nástup cédéček je však začal nekompromisně vytlačovat z hudební scény. Nejdřív relativně pomalý ústup vystřídal za pár let strmý sešup. Příspěla k tomu i sama továrna v Loděnici, která od roku 1988 také vsadila na kompaktní disky. Nic jiného jí tehdy ani nezbývalo, malé stříbrné kotouče byly na rozdíl od velkých černých in a představovaly největší šanci na výdělek.

GZ spustila výrobu cédéček jako první závod ve střední Evropě. Prosadit ho bylo komplikované dobrodružství, ve kterém za rozhodující nitky tahali lidé na nejvyšších místech mimo Loděnici. „Když jsme budovu ‚cédéčka‘ otevírali, přijel do Loděnice Miloš Jakeš. Je pravda, že byla do značné míry jeho zásluha, že jsme na ni dostali peníze. Na vládě byli téměř všichni proti. On si to vzal z nějakého důvodu do hlavy a pomohl nám investici prosadit. Nedokážu říct, jaká byla jeho motivace, ani jsme ho před návštěvou hotové budovy neviděli osobně,“ vzpomíná Zdeněk Pelc. „Cédéčko“ byl tehdy velmi důležitý základ pro budoucí příjmy, zároveň jím GZ sama urychlila odchod vinylu, který by ale neodvratně přišel, i kdyby se ve fabrice výroba cédéček neotevřela nebo se zahájila později.

Produkce vinylů se kompletně zhroutila na začátku devadesátých let. V roce 1990 jich v Loděnici vylisovali ještě pět milionů, o tři roky později už jen 364 000. Tím se počet vyrobených kusů po desítkách let velkého zájmu dostal na pomyslné dno. Z elpíček se stávala historie, končila ve sbírkách muzeí a nadšenců. Řada z nich také v bazarech nebo dokonce v koši.

Počty vylisovaných desek ovšem začaly v následujících letech úplně nečekaně a poměrně pozvolna zase růst. V roce 1996 jich z Loděnice do světa zamířilo přes milion a o pět let později už to bylo třikrát víc. Číslo je to relativně optimistické, ale bylo to méně než v roce 1952.

Pomalý vývoj ani během dalších let nikoho nepřivedl na myšlenku, že by se vinyly mohly někdy ve velkém vrátit. Jejich výrobci měli úplně opačné starosti a nejlepší

„Sklad jsme pronajali obchodníkům s koberci. Velkou lisovnu jsme přestěhovali a do provozu jsme instalovali jen čtyři nebo šest strojů. Vybrali jsme ty novější.“ (Jiří Čermák)

scénář v té době znamenal, že lisovny vinylů ještě nějaký čas přežijí a zavrou se později. Konec se zdál být nevyhnutelný pro všechny. Šéf loděnické továrny Zdeněk Pelc se tehdy jasně zařekl, že výrobu v Evropě ukončí až jako poslední.

„Sklad jsme pronajali obchodníkům s koberci. Velkou lisovnu jsme přestěhovali a do provozu jsme instalovali jen čtyři nebo šest strojů. Vybrali jsme ty novější,“ vzpomíná Jiří Čermák, který do GZ nastoupil v roce 1975 jako technolog v provozu výroby hmoty a do důchodu odešel v roce 2015.

V omezeném provozu a s přestávkami se v továrně vinyly lisovaly dál. V té době by se jejich perspektiva dala přirovnat k vážně nemocnému pacientovi na kapačkách, a navíc v letech. Přesto se vedení rozhodlo lisy, které už neměly co vyrábět a zdály se být na odpis, neposlat rovnou do šrotu. Zůstávaly zakonzervované a připravené sloužit. Ovšem jen jako zdroj náhradních dílů pro ostatní stroje, které byly v akci. Kromě šetrnosti za tím byla i nostalgie lidí, kteří s deskami i lisy dlouhé roky žili a měli k nim silný vztah. V dobách, kdy se v GZ vyrábělo jen málo elpíček, sloužily staré a stále funkční stroje i jako příležitostná nevšední atrakce. „Při jedné z prvních návštěv Loděnice nás Zdeněk Pelc přivedl do místnosti, kde stály jen dva lisy, a nabídl nám, jestli si nechceme sami vyrobit desku. Působilo to trochu jako muzeum a byl to skvělý zážitek,“ vzpomíná na netradiční obchodní schůzku Joost van Anel z holandské firmy Paxpring, která do GZ v roce 2008 pomohla přivést důležitého zákazníka, americkou firmu Blackberry. Ta s vinyly neměla nic společného, ale přispěla k rozmachu polygrafie. GZ pro ni v dalších letech vyrobila desítky milionů kusů manuálů a obalů.

KVANTITA PŘESTÁVÁ STAČIT

První rok nového tisíciletí se počet vinylů vyrobených v Loděnici přehoupal přes 2,5 milionu. Hudební svět přestávalo bavit zachraňovat z kazetáků šmordrhačící se pásky a naplno se roztáčel kolem kompaktních disků. Ty fabrika uměla ale balit jen nejjednodušším možným způsobem, do potíštěného kartonového obalu, takzvané pošetky. V lepším případě do jewel boxů, což je vznešenější pojmenování obyčejných plastových krabiček, do nichž jsou vloženy dvě jednoduché tiskoviny, booklet a inlay. V tradičně prostém hávu, nelišícím se nijak výrazně od dob před sametovou revolucí, opouštěla továrna i elpíčka. Tou dobou ještě převážně černá.

☛ Záznamový stroj Direct Metal Mastering (DMM) v oddělení elektroakustiky – pro dvacet minut záznamu na jednu stranu LP desky vyřeže spirálovou drážku dlouhou 427 metrů tvořenou 667 závitů, šířka samotné drážky pak bývá mezi 0,04 a 0,08 mm (40–80 μm)